

The Correlation of Jericho IX and Mersin XXIV / ביריחו IX הקורלאציה בין שכבה
במרסין XXIV לבין שכבה

Author(s): יעקב קפלן and J. Kaplan

Source: *Yediot Bahaqirat Eretz-Israel Weatiqoteha* / ידיעות בחקירת ארץ-ישראל
1967 / ועתיקותיה, תשכ"ז, Vol. א, No. ד/א; (1967 / תשכ"ז), pp. 92-96

Published by: Israel Exploration Society

הקורלאציה בין שכבה IX ביריחו לבין שכבה XXIV במרסין

מ א ת

י ע ק ב ק פ ל ן

זמנה של שכבה IX ביריחו, הלוא היא השכבה הניאוליתית שבה נתגלתה הקיראמיקה הקדומה ביותר באתר זה¹, נקבע רק באורח כללי: האלף הה' לפנה"ס². עד כה לא נערכו בדיקות ראדיו-קארבון בחומר משכבה זו, ובהעדר נתונים מספיקים לא נעשו נסיונות לקבוע את זיקתה לאתרים הפריהיסטוריים האחרים במזרח הקרוב. החומר המובא כאן לקביעת קורלאציה אפשרית בין

1. על פרטי חשיפתה של תרבות ניאוליתית זו ביריחו ובאתרים שבהם נמצא חומר זה ראה: (להלן: "יריחו") J. Garstang et al., *Jericho — City and Necropolis* (AAA, XXII, 1935, pp. 143 ff.; XXIII, 1936, pp. 67 ff. במקום נתגלו כלים דומים לאלה שמצא גארסטאנג בשכבה IX. כלים אלה כונו Pottery Neolithic A. ראה: K. M. Kenyon, *Excavations at Jericho*, PEQ, LXXXV, 1953, pp. 81 ff.; LXXXVI, 1954, pp. 45 ff.; LXXXVII, 1955, pp. 108 ff.; LXXXVIII, 1956, pp. 67 ff.; LXXXIX, 1957, pp. 101 ff.; XCII, 1960, pp. 88 ff. ממצא זה לממצא של יריחו IX חשף כותב טורים אלה בשנת 1952 בלוד (ללא סטראטיגראפיה) ובתלוליות בטאשי. ראה: י. קפלן, החפירות בלוד, עלון אגף העתיקות של מדינת ישראל, ה', 1957, עמ' 39—40; הנ"ל, החפירות בתלוליות בטאשי בנחל שורק (להלן: "בטאשי"), ארץ-ישראל, ה', ירושלים תשי"ט, עמ' 9—24. סקירה כוללת על הקיראמיקה הניאוליתית של ארץ-ישראל ראה: J. Kaplan, *The Neolithic Pottery of Palestine*, BASOR, 156, 1959, pp. 15 ff.; R. de Vaux, *Palestine during the Neolithic and Chalcolithic Periods*, Cambridge Ancient History, I (rev. ed.), 1966, pp. 15 ff. מן הראוי להעיר, כי יש להתייחס בוהירות מרובה להודעתו של ז'. פרו בעניין חפירות העונות השנייה והשלישית במונחתה (J. Perrot, *IEJ*, XIV, 1964, pp. 108 ff., 278 ff.). על-פי הודעתו של פרו אפשר להשוות את הממצא משכבה 2 במונחתה לממצא בשורה של אתרים בארץ, לרבות PNA ביריחו, היינו, לקיראמיקה של יריחו IX. אין לכך כל בסיס סטראטיגראפי, ורבים עלולים להאמין בטעות, כי במונחתה 2 אכן נחשפה קיראמיקה של יריחו IX, ולא היא!

2. ראה, למשל: W. F. Albright, *Some Remarks on the Archaeological Chronology of Palestine before about 1500 B.C.*, apud: R. W. Ehrich, *Chronologies in the Old World Archaeology*, Chicago 1965, p. 49

הקורלאציה בין שכבה א' ביריחו לבין שכבה XXIV במרסין

שכבה א' ביריחו לבין שכבה XXIV במרסין³ מבוסס על המכלול הקיראמי של יריחו א' גופה ועל הממצא המשלים שחשף כותב טורים אלה בתלוליות בטאשי ובלוד⁴.

הגורם הראשון לקביעת הקורלאציה הוא ידית-המדף, שהיתה נפוצה בארץ-ישראל מראשית הניאוליתיקון. בממצא האופייני ליריחו א' יש לידית זו שתי צורות עיקריות: האחת — דמוית משולש שקדקדו מעוגל⁵, והאחרת — מלבנית, ולעתים קרובות גם מנוקבת⁶. בדרך-כלל קרובות ידיות אלה לשפת הכלי — עתים מעט מתחת לשפה, עתים בהמשך אופקי, או אף מעט גבוה ממנה⁷. לצורך דיונו נביא כאן טיפוס בלתי-רגיל של ידית-מדף, שנחשפה בבטאשי בקונטסט המקביל בבירור לשכבה א' ביריחו (ביריחו גופה לא נתגלו ידיות-מדף מטיפוס זה). זו ידית-מדף המתמשכת מן השפה כלפי מעלה, בהמשך ישר לדופן הכלי, בין במאונך ובין בנטייה קלה. טיפוס זה צוין לראשונה בדו"ח על החפירות בתלוליות בטאשי (ציור 1 : a₃)⁸, אולם כבר לפני-כן חשף כותב טורים אלה ידית דומה בחפירותיו בלוד (ציור 1 : a₂). עתה מתברר, שגם בשכבה XXIV במרסין נחשפה ידית-מדף אנכית כזאת (ציור 1 : a₁)⁹.

נוסף לידית האנכית נתגלו במרסין XXIV אלמנטים מספר העשויים אף הם לסייע להקבלה, שכן נמצאו כמותם גם בשלושת האתרים הניאוליתיים הנ"ל בארץ. תחילה מן הראוי להזכיר את ידית-המדף המלבנית עם שני הנקבים (ציור 1 : b₁)¹⁰, שדומות לה — אף-כי בעלות נקב אחד בלבד —

3. ראה : J. Garstang, *Prehistoric Mersin* ("מרסין"), Oxford 1953, pp. 2, 45 ff.

4. על החפירות באתרים אלה ראה את מאמרי הנזכרים לעיל, הערה 1.

5. ראה : בטאשי, ציור 8 : 9, 12.

6. ראה : יריחו, 1936, לוח XXX : 11.

7. ראה : בטאשי, ציור 8 : 9.

8. ראה : בטאשי, ציור 8 : 8. מן הראוי להעיר, כי בביאורים לציור 8 צוין, כי

הידית היא משכבה III או משכבה IVa. אולם היום ברור, שיש לייחסה לשכבה IVa,

9. ראה : מרסין, ציור 34 : 33. ראוי להעיר, שבמבט ראשון נדמה, כי ידית-מדף

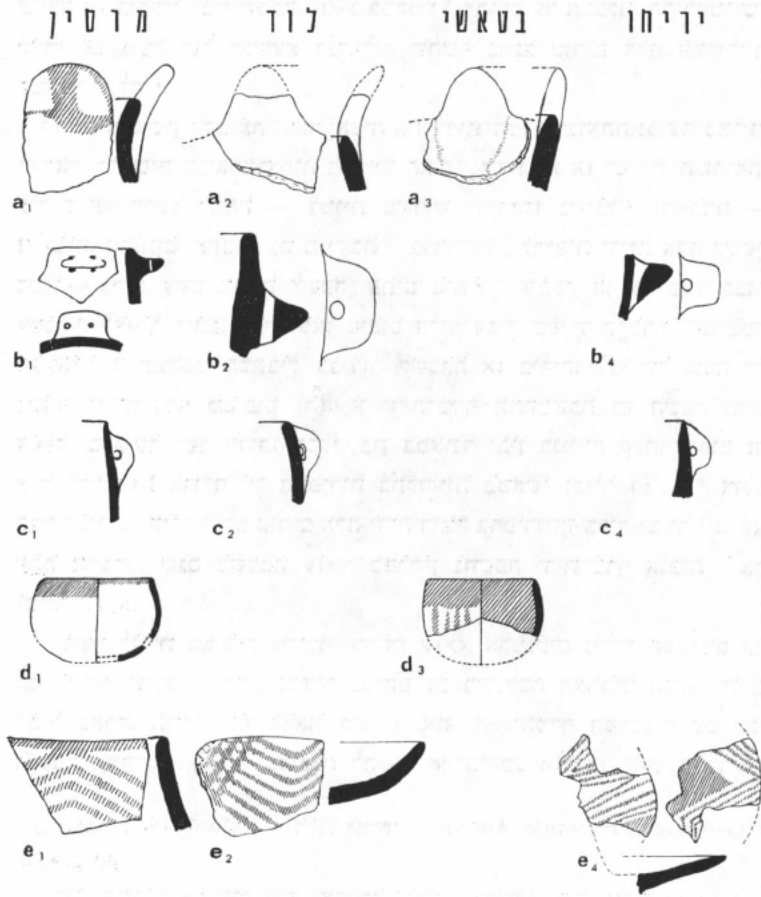
אנכית מעין זו אינה אלא אלמנט עיטורי גרידא, אולם מסתבר, כי לא רק לידיות-

המדף האופקיות היה אולי תפקיד פונקציונאלי, אלא גם לידיות-המדף האנכיות,

כגון זיוזים שאליהם הוצמדה מעטפת-קש מעשה מקלע.

10. ראה : מרסין, ציור 34 : 32.

יעקב קפלון

ציור 1

נמצאו בלוד וביריחו א (ציור 1: b_2, b_4)¹¹. כן נתגלו במרסין ידיות-גקב הצמודות לשפת-צווארון זקופה, שכמותן נחשפו גם בלוד וביריחו א (ציור 1: c_2, c_4)¹².

גם בעיטורי הצבע יש משום סיוע להקבלה. בשלב ב בטאשי (השלב התחתון של שכבה ו, הוזה בדרך-כלל ליריחו א), נחשף שבר של קערית

11. ראה: יריחו, 1936, לוח xxx : 11.

12. ראה: מרסין, ציור 34 : 31 ; יריחו, 1936, לוח xxx : 5.

הקורלאציה בין שכבה ix ביריחו לבין שכבה xxiv במרסין

מעוטרת בצבע אדום. הצד הפנימי של הקעריית משוח בצבע אדום, העובר בפס רחב אל הצד החיצוני. מתחת לפס זה ובניצב לו משוחים ארבעה פסים צרים (ציור 1 : d₃)¹³. קערה דומה ועיטורים דומים נפוצים במרסין xxiv (ציור 1 : d₁), ובמידת־מה גם במרסין xxviii¹⁴. ראוי להוסיף, כי במרסין xxiv מופיעות לראשונה קערות שעל דפנותיהן החיצוניים או הפנימיים, או על שניהם יחדיו, משוחים עיטורים גיאומטריים בצבע אדום, על־פירוב בדגם היוזג¹⁵. קערות ודגמים כאלה נתגלו גם בלוד וביריחו או (ציור 1 : e₂, e₄)¹⁶.

בטרם נסיים מן הראוי לבדוק, אם יש מקום להקביל את הממצאים במרסין לממצאים הניאוליתיים בשער־הגולן, כלומר, לכלים מן התרבות הירמוכית¹⁷. הבדיקה מעלה, כי במרסין xxiv אמנם נתגלו עיטורים חרותים, אך מסתבר, כי אין הם דומים כלל לאלה משער־הגולן¹⁸. אשר לצורות הכלים — עדיין מועטים מדי הכלים שנחשפו ופורסמו, ועל־כן קשה לבקש הקבלות. מכל־מקום, הממצא בשער־הגולן מאוחר מזה שביריחו או ומוקדם מזה שבוואדי רבה¹⁹. הממצא בוואדי רבה הוא הממצא הכאלקוליתי הקדום ביותר, ולדעת

13. ראה : בטאשי, ציור 9 : 1. בדו"ח על חפירות בטאשי נאמר (עמ' 16), כי מן הממצא של שלב ivb עולה, שהשימוש בצבע עדיין היה בחיתוליו. ואכן, הקערה שלפנינו היא דוגמה מאלפת לכך. מסתבר, כי הקערה נמשחה ביד, תחילה החלק הפנימי ואחר־כך הפס החיצוני. בצבע שנותר על האצבעות נמרחו ארבעת הקווים המאונכים. אגב מלאכה מסוג זה התפתח, כנראה, דגם היוזג. דעה זו היא בניגוד לדעתו של גארסטאנג, שמדבריו משתמע, כי מראשיתה נעשתה המשיחה במכחול ; ראה : מרסין, עמ' 39.

14. ראה : מרסין, ציורים 8 : 34 ; 8 : 53 ; 8—9. המשח ועיטור הקווים, האופייניים לסוג פרימיטיבי זה של קיראמיקה, ראשיתם במרסין xxviii. במרסין xxiv, לעומת זה, כבר מופיעים עיטורים בדגמים גיאומטריים, העשויים ללא ספק במכחול, והם דוחים לאט־לאט את העיטור הישן. בארץ נתגלה העיטור הפרימיטיבי רק בבטאשי ivb, כאמור לעיל.

15. ראה : מרסין, ציור 36 : 1—9, 28—29.

16. ראה : יריחו, 1936, לוח xxx : 3.

17. מ. שטקליס, התרבות הירמוכית, ארץ־ישראל, א, ירושלים תשי"א, עמ' 1—16.

18. במרסין אלמנט־העיטור החרות בחרסים מספר הוא היוזג ; ראה : מרסין,

ציורים 35 ; 36 : 54—56. בשער־הגולן, לעומת זה, העיטור החרות העיקרי הוא דגם

ה"אידרה" ; ראה : שטקליס (לעיל, הערה 17), לוח 1.

19. ראה : J. Kaplan, *BASOR*, 156, pp. 21—22.

י ע ק ב ק פ ל ן

כותב טורים אלה זמנו זהה לזמנה של שכבה אֹא במרסין²⁰. מכאן עולה, שזמנה של "התרבות הירמוכית" חופף את זמנה של אחת משכבות אֹא—אֹא חופפת בזמן אחת משכבות אֹא—אֹא במרסין. בטבלה שלהלן אפשר לראות את נקודות הקורלאציה בין הממצאים בארץ לבין השכבות במרסין:

מ ר ס י ן	י ש ר א ל
xvi	ע'סול
xvii—xviii	יריחו viii
xix	ואדי רבה
חופפת בזמן אחת משכבות אֹא—אֹא	התרבות הירמוכית
xxiv	יריחו ix

20. ראה: Idem, The Relation of the Chalcolithic Pottery of Palestine to Halafian Ware, *BASOR*, 159, 1960, p. 30